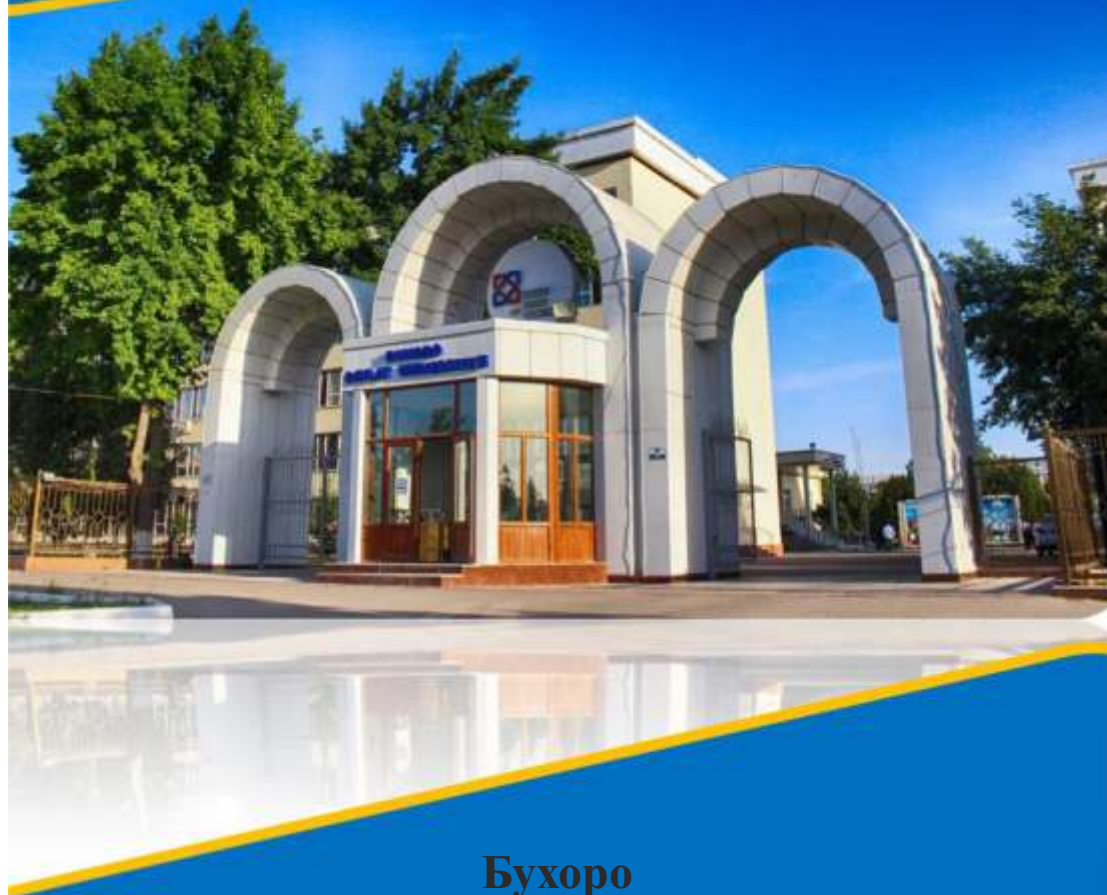

**ТИЛ, АДАБИЁТ, ТАРЖИМА, АДАБИЙ
ТАНҚИДЧИЛИК: ЗАМОНАВИЙ
ЁНДАШУВЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР**

халқаро илмий-амалий анжуман материаллари

ТЎПЛАМИ

2022 йил 15 апрель

Бухоро

**Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта
махсус таълим вазирлиги
Бухоро давлат университети**

**ТИЛ, АДАБИЁТ, ТАРЖИМА, АДАБИЙ
ТАНҚИДЧИЛИК: ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР
ВА ИСТИҚБОЛЛАР**

**мавзусидаги халқаро илмий-амалий анжуман
материаллари**

ТЎПЛАМИ

Бухоро - 2022

«Тил, адабиёт, таржима, адабий танқидчилик: замонавий ёндашувлар ва истиқболлар» халқаро илмий-амалий анжумани материаллари. Бухоро – 2022. - 396 бет

Бухоро давлат университетида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 7 мартдаги 101-ф-сонли фармойиши билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасида 2022 йилда халқаро ва республика миқёсида ўтказиладиган илмий ва илмий-техник тадбирлар режасида белгиланган тадбирларнинг бажарилиши мақсадида 2022 йил 15 апрел куни **“Тил, адабиёт, таржима, адабий танқидчилик: замонавий ёндашувлар ва истиқболлар”** мавзусидаги халқаро илмий-амалий анжумани бўлиб ўтади.

Масъул муҳаррир:

Менглиев Баҳтиёр Ражабович – филология фанлари доктори, профессор

Таҳрир ҳайъати:

Н.Б. Атабоев, О.М.Файзуллаев, М.Б. Аҳмедова, З.Р. Собирова, Л.Ж. Жалилова

Тақризчилар:

Жўраева Малоҳат Муҳаммадовна – филология фанлари доктори,
профессор

Қаршибаева Улжан Давировна - филология фанлари доктори, профессор

Мақолаларни тўпловчи ва нашрга тайёрловчи Инглиз адабиётшунослиги кафедраси доценти, ф.ф.ф.д. М.Б.Аҳмедова

Ушбу тўпламда жамланган мақолалар хорижий тилларни ўқитишнинг замонавий ёндашувлари ва истиқболлари, корпус лингвистикаси масалалари, медиалингвистика ва лингвистик тадқиқотлар, қиёсий адабиётшуносликнинг долзарб муаммолари, Ўзбекистонда таржима мактаби яратиш ва уни ривожлантиришда инновацион ғоя ва технологияларни қўллаш масалалари доирасида мутахассисларнинг тажриба ва фикр алмашинувини таъминлашга хизмат қилади.

I ШЎЪБА. ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ЎҚИТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ. КОРПУС ЛИНГВИСТИКАСИ МАСАЛАЛАРИ. МЕДИАЛИНГВИСТИКА ВА ЛИНГВИСТИК ТАДҚИҚОТЛАР

СОСА МАНБАЛАРИДА МОРФОЛОГИК БИРЛИКЛАР ТАДҚИҚИ

БухДУ, Хорижий тиллар
факультети декани, ф.ф.ф.д. (PhD) Н.Б.Атабоев

Электрон лисоний корпуслар тўлиқ мураккабликда морфологик сўз ясаш ёки шакл ўзгартириш жараёнини англашнинг жуда катта мақсадга эришиш учун ривожланишига ҳисса қўшадиган кўплаб усулларни таклиф этиб келмоқда. Корпуслар тадқиқотчиларга сўз ясаш регистрлари, оғзаки тил, ижтимоий ва географик макон ва ҳатто вақт бўйича қандай ўзгаришини ўрганишга имкон беради. Т. МкЭнерй ва Э. Вилсон морфологик тадқиқотларда корпус маълумотларидан фойдаланишнинг ижобий ютуқларини тасдиқлайди, корпуслар «турли морфологик вариантларнинг частоталари ва турли морфемаларнинг маҳсулдорлигини ўрганишда муҳим рол ўйнайди», деб таъкидлайдилар. Бир сўз билан айтганда, корпусдан олинган натижалар орқали сўз ясовчи ва шакл ўзгартирувчи қўшимчаларни таҳлил қилиш имкони мавжуд.

Бугунги кунда морфология соҳасининг мутахассислари қизиқиш билдираётган муаммолардан бири – морфемаларнинг ўзакка қўшилиш тартибидир. Бирдан ортиқ қўшимчалар бир сўз таркибида келганда, уларнинг қайси бири олдин, қайсиси кейин жойлашиши нафақат тилшунослар, балки тил ўрганувчилар учун ҳам қизиқ. Масалан, инглиз тилида сифат ясовчи *-ous* ва мавҳум от ясовчи *-ness* қўшимчалари мавжуд. Улар бир сўз таркибида келиши мумкинми, агар бирга кела олса, қандай тартибда жойлашади, деган саволларга жавобни СОСАда ўтказилган қидирув натижалари асосида бериш мумкин. Қидирув натижалари шуни кўрсатдики, **ness+ous* тартибдаги морфемалар бирикиши корпусда мавжуд эмас, бу орқали тилда ҳам йўқ, деган хулосани бериш мумкин. **ous+ness* тартибига мос келувчи натижалар 112 ҳолатда кузатилди, бу 10 дан ортиқ сўз-турларнинг умумий қўлланилган сонидир. Масалан, *consciousness, seriousness, nervousness, righteousness, graciousness, dangerousness* ва бошқалар.

Кейинги ўринда маълум бир морфемани ўрганаётган тадқиқотчи унинг қўлланилиши бўйича кенгроқ маълумотга эга бўлишга ҳаракат қилади. СОСAnинг энг оддий қидирув натижаларининг ўзи ҳам бунга етарли бўла олади. Масалан, тадқиқот объекти инглиз тилидаги **ism* қўшимчаси бўлса, унинг қўлланилиши учун мисоллар сони 512 тани ташкил этди ва бу 20дан ортиқ сўз-турнинг такрорий қўлланилиши натижасида ҳосил бўлган сондир. Мисол учун, *communism, criticism, nationalism, mechanism, realism, anti-Semitism* ва бошқалар. Юқоридаги микдордаги мисоллар тадқиқотнинг самарали яқунини таъминлайди.

Инглиз тилини ўрганувчилар учун яна бир муаммо – феъл шакллариининг тўғри ва нотўғри формада замонга мослашувидир. Ушбу мураккабликни янада оширадиган жойи шундаки, баъзи феъллар ўтган сифатдош шаклига ҳар иккала услубда ўта олади. Масалан, инглиз тилида исботламоқ, далил келтирмоқ маъноларида келувчи *prove* феълининг ўтган сифатдош (*past participle/perfect form*) шакли *proved* ёки *proven* ҳолатида ифодаланиши мумкин. Бу икки шакл ва уларнинг қўлланилиши бўйича СОСАда қидирув берилганда айнан тугалланган замон формасида келган мисоллар билан қизикилганда, *have proven* бирикмаси 2616тани ташкил қилган бўлса, 3001талиқ частотани *have proved* грамматик замон формаси кўрсатди. Худди шу тартибдаги қидирув BNC корпусида ҳам ўтказилди. Натижалар *have proven* учун 82 та ва *have proved* учун 1169 тани ташкил этди. Бу фарқ ўзидан америкача инглиз тили ва британияча инглиз тили ўртасидаги сўз, асосан феъл шакллариини ясашда морфологик фарқлиликнинг мавжуд эканини яққол кўрсатди.

Морфология билан боғлиқ яна бир муаммо сифатларнинг даражаланишида кўринади. Бунда асосан мураккаблик инглиз тилидаги икки бўғинли сифатларнинг қиёсий ва орттирма даражаларини ясашда кўзга ташланади. Масалан, *самимий* деган маънони берувчи *sincere* сифати икки бўғинли бўлиб, у ҳам шакл ясовчи қўшимча, ҳам сўз қўллаш орқали орттирма даражага ўтказилади, яъни *sincerest* ва *most sincere* каби. *СОСА*да ушбу шакллар қидирувга берилганда, *sincerest* 85 ўринда, *most sincere* 65 ўринда қўлланганига гувоҳ бўлинди. Айнан шу сўз формалари 15 миллиардан ошиқроқ сўзларни ўз ичига олган *English Web 2015 (enTenTen15)* корпусида ҳам қидирилганда *sincerest* ва *most sincere* шакллари мос равишда 5769 ва 3355 частоталарни кўрсатишди. Ҳар иккала ҳолатда ҳам, инглиз тилида *sincerest*, яъни морфема қўшилиши орқали ҳосил қилинадиган шаклнинг устунлиги аниқланди.

Замонавий КЛнинг энг катта ютуқларидан бири сифатида қаралаётган ўз ичига 560 миллиондан ортиқ сўзли матнларни жамлаган *СОСА* лисоний корпусининг тадқиқот объекти сифатида танланиши аҳамиятлидир. Корпуснинг таркибий тузилиши кўриб чиқилди ва унинг оғзаки (*spoken*), бадий (*fiction*), машҳур журналлар (*popular magazines*), газета (*newspapers*) ва илмий журналлар (*academic journals*) каби бешта жанрга бўлинган матнлардан шакллантириб борилиши аниқланди. Йиллик ҳисобда ўртача 20 миллион сўз миқдорли матнлар қўшиб борилади ва ҳозир унинг умумий ҳажми 570 353 748 та сўздир.

*СОСА*нинг функционал хусусиятларини очиб бериш мақсадида семантик, синтактик, фразеологик ва морфологик тадқиқотлардаги аҳамияти ўрганилди. Унга кўра, сўзларнинг семантикмаъно муносабатларига киришишини аниқлаш жиҳатидан *cause* ва *result in* феъллари ўзаро солиштирилди. Синтактик тадқиқотлардаги аҳамияти феълнинг бирикуви *love* феълдан кейин келиши мумкин бўлган феъл формаларини ўрганиш ва бошқа мисолларда очиб берилди. Фразеологик бирликларни ўрганиш ва улар ҳақида хулосаларга келиш мақсадида *СОСА*да *way* билан келадиган иборалар таҳлил қилинди. Морфологик бирликларнинг инглиз тилида қўлланилиши юзасидан олиб борилган амалий тадқиқотлар ҳам *СОСА*нинг ижобий функционал аҳамиятларни очиб беришга қаратилди. Бунда, бирикиб келадиган қўшимчалар, феълнинг формалари, морфема татбиқига мисоллар ва икки бўғинли сифатларнинг орттирма даражасини ясашдаги фарқлиқ ўрганилди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Baayen R.H. *Corpus Linguistics in Morphology: Morphological Productivity*. 2009. – 52 p. Available at URL: <https://www.ling.upenn.edu/~kroch/courses/lx400/BaayenHSK2009.pdf>
2. McEnery T., Wilson A. *Corpus Linguistics*. – Edinburgh: Edinburgh University Press. 2001. – P 109.

FONOSTILISTIK TAKROR

Haydarov Anvar Askarovich
BuxDU, dotsent

Annotatsiya: Ushbu maqoladatakror stilistik vositasi,uning tiplari,nutqdagi vazifasi ingliz va o'zbek nasriy va nazmiy asarlari misolida tahlil qilingan.

Kalit so'zlar:takror, fonetik takror, unli tovushlar takrori, undosh tovushlar takrori, bo'g'in takrori, anafora, epifora, halqasimon takror, topilma takror,tizma takror,o'zakli takror,sinonimik takror.

Kirish. Takror poetik va publitsistik asarlar tilida eng ko'p qo'llanadigan sintaktik-stilistik figuradir. Bir xil yoki bir-biriga o'xshash to'vush til birliklarining badiiy nutqda takrorlanish hodisasidir yoki boshqacha aytganda, ayni so'zni takror qo'llash bilan tuzilib ,ko'plik,davomiylik kabi ma'nolarni ifodalovchi so'z,so'zning takroriy formasidir.

Takror haqida fikr yuritilganda,avvalo fonetik takror masalasiga e'tibor qaratish lozim.Fonetik takror ayrim tovushlarning misralararo takroriga asoslanuvchi stilistik figuralar:anaphora, epifora, alliteratsiya, assonanslarda aksini topadi.Tovush takrori termini dastlab O.Brik tomonidan keltirilgan va u faqat undosh tovushlarga nisbatan

МУНДАРИЖА

Зарипов Ботир Комилович. Тил яшаса, миллат яшайди	3
Ҳамраев Мирали Мухаммеджанович. Кучли жамиятда кучли маънавият мужассам	4
Обиджон Хафизович Хамидов. Тил – миллат қиёфасининг бир бўлаги.....	5
Лутфия Мирзаева. Уч буюк қадрият: маънавият, маърифат, маданият.	6
Зиёда ҒАФҒОРОВА. Навоий қаламида Бухоро ва бухороликлар талқини	11

I ШҶЪБА. ХОРИЖИЙ ТИЛЛАРНИ ҶҚИТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ҒНДАШУВЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ. КОРПУС ЛИНГВИСТИКАСИ

МАСАЛАЛАРИ. МЕДИАЛИНГВИСТИКА ВА ЛИНГВИСТИК ТАДҚИҚОТЛАР	15
Н.Б.Атабоев. СОСА МАНБАЛАРИДА МОРФОЛОГИК БИРЛИКЛАР ТАДҚИҚИ	15
Haydarov Anvar Askarovich. FONOSTILISTIK TAKROR	16
Rasulov Zubaydullo Izomovich. AXBOROT-DISKURSIV TAHLIL ASOSLARI XUSUSIDA	20
Jalilova Lola, Ergasheva Fatima. ADULTS` CHALLENGES IN ENGLISH LEARNING PROCESS	21
Jalilova Lola, Sirojeva Kamila. TPR- ONE OF THE MOST SUCCESSFUL METHODS OF CHILD DEVELOPMENT	24
Rakhmatova Mekhriniso Musinovna. ACADEMIC INTEGRITY: DEVELOPING HOLISTIC UNIVERSITY APPROACH AND POLICY	27
Zaripov Gulmurot Tokhirovich, Boltayev Sunnat Bakhtiyor ogli, THE USE OF MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING AND ITS EFFECTIVENESS	30
Rakhmatov Ahmad Pirmukhammadovich. FLIPPED LEARNING IN THE EDUCATIONAL PROCESS: ESSENCE, ADVANTAGES, LIMITATIONS.....	305
Nazarov Rustam Irkinovich. A MODERN METHOD TO TEACHING A FOREIGN LANGUAGE TO STUDENTS OF TECHNICAL HIGHER INSTITUTIONS	37
Nazarov Rustam Irkinovich. MOTIVATION TO STUDY FOREIGN LANGUAGES AMONG STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES	41
Xudoyberdiyeva Gulasal Shuxratovna. "GARRI POTTER" ROMANLAR TO`PLAMIDA PSIXOLOGIYA.....	43
Ro`ziyeva Nilufar, A.A.Haydarov. TILSHUNOSLIKDA FONOPRAGMATIK KONNOTATSIYA MASALALARI.....	46
N.A.Axmetova, G.A.Rahmonova. PIRLS – XALQARO VAHOLASH DASTURLARIGA TAYYORGARLIK: BOSHLANG`ICH SINIF O`QUVCHILARIDA ONA TILI VA O`QISH SAVODXONLIGINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH	47
Moxichexra Aliyeva. INTEGRATIVE PEDAGOGICAL THOUGHT IN THE ERA OF THE EASTERN RENEAISSANSE.	49
Ochilova Zulaykho Hasanovna. LEARNING LANGUAGE IS NEED OF TIME.	51
D.Sh. Qurbonova. TOPISHMOQLAR VOSITASIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING BOG`LANISHLI NUTQINI O`STIRISH	52
Aslanova Nozima Xakimovna, Narziyeva Mastura Sunnatovna. BOSHLANG`ICH SINIF O`QUVCHILARIDA INFORMATSION MATNLAR TAHLILI ASOSIDA YANGI BILIMLARNI SHAKLLANTIRISH VA UNI O`Z TAJRIBASI BILAN BOGLASH KO`NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	56
Kadirova Zarina Bahodirovna. NEWSPAPER LANGUAGE AND METHOD.....	58
Rakhimova Zarina Uktamovna. THE LANGUAGE AND STYLE OF MASS MEDIA.....	60
Ахмедов Б.Я. РУССКИЙ ЯЗЫК КАК ИНОСТРАННЫЙ: ОБУЧЕНИЕ ЧТЕНИЮ.....	62
Абдуллаева Нилуфар. ПОЭТИК ҶЙИНДАН ФОНЕТИК ҶЙИНГА.....	64
Safarova X.S. INGLIZ TILIDAGI FRANTSUZ O`ZLASHMA SO`ZLARINI ASSIMILYATSIYA QILISH TURLARI.....	66

Жумаев Аббосжон Акмалович. “НАВОДИР УЛ - ВАҚОЕЪ” – МАЪНАВИЙ МЕРОС ВА НОДИР ТАРИХИЙ МАНБА.....	68
Алимова Нозима Ражаббоевна, Исмоилов Иброҳим. ТАЪЛИМДА ИНТЕГРАЦИЯ, ИНДИВИДУАЛ ВА ДИФФЕРЕНЦИАЛ ТАЪЛИМНИНГ ЎРНИ ВА ФАРҚЛАРИ.....	72
N.X.Aslanova, Z.S.Nutfulloyeva. BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MUTOLAA MADANIYATINI EGALLASHDA BADIY MATNLAR USTIDA ISHLASHNING INNOVATSION USULLARIDAN FOYDALANISH	74
2-ШЎЪБА. XXI АСР ИНГЛИЗ ВА АМЕРИКА АДАБИЁТИ. АДАБИЁТ, САНЪАТ ВА ЗАМОН. ҚИЁСИЙ АДАБИЁТШУНОСЛИК ВА ТАРЖИМАШУНОСЛИКНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ	
Рак Ольга. THE USING OF EMOTIVENESS IN CHARLES DICKEN`S NOVELS	78
Sumaira Nawaz, Khaitova Gulshan Bahodirovna. EXPLANATION OF AGRICULTURAL TERMS IN DICTIONARIES	82
Хажийева Феруза Мелсовна, Ражабова Зебинисо Анваровна. АМЕРИКА YOZUVCHISI LAYLA LALAMI IJODINING XRONOLOGIK TADQIQI	84
О.Х.Ганиева, З. Тилакова. ESSENTIAL CRITICISM OF “ADOLAT MANZILI” (“JUSTICE VENUE”) BY ADIL YAKUBOV	87
О.Х.Ганиева, Ш.В.Ходжайева. ERNEST HEMINGUEY – MOHIR NOSIR.....	89
Назарова Навбахор Ахроровна. ANTROPONIMLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI.....	91
Умарова Хуршода Зикирйохоновна. FALSAFIY-PSIXOLOGIK ROMAN XUSUSIYATLARI (“GERSTOG” ROMANI MISOLIDA)	93
Хабибуллайева Р.М. ONA MAVZUSIDAGI SHE`RLARNING BADIY XUSUSIYATLARI (TASHBEHLAR TAHLILI)	94
Хамдамова Гулноза Хотам қизи. О`ЗБЕК (‘QIZIMGA MAKTUBLAR’-O’. UMARBEKOV) VA АМЕРИКА (TUESDAYS WITH MORRIE-A. MITCH) ADABIYOTI XOTIRA ASARLARINING QIYOSIY ANALIZI VA ULARNING MUSHTARAK XUSUSIYATLARI.....	97
Собирова Зарнигор Рахимовна, Gayratova Dilnoza G`ayrat qizi. O`ZBEK VA XORIJ ADABIYOTIDA EVFEMIZMLARNING PAYDO BO`LISHI VA RIVOJLANISHI.....	99
Собирова Зарнигор Рахимовна, Zamira Baxramova Raximovna. DEFINITION OF BARBARISM AND HISTORY OF OCCURRENCE	101
Шаҳодат Усмонова. ЗАМОНАВИЙ ГАЗЕТА МАТНИДА ЭКСПРЕССИВ КОНТЕКСТЛАР: РИТОРИК ТАҲЛИЛ	104
Rakhmatova M.M., Botirova N.F. CHICANO POETRY: NEW TENDENCIES IN AMERICAN POETRY	107
Qurbonova Nodira Roziqovna, Yoriyeva Maftuna Umedovna. THE DESCRIPTION OF NATIVE AMERICAN STEREOTYPES IN THE NOVEL ‘THE LAST OF THE MOHICANS’ BY FENIMORE COOPER.	108
Elmanova Mastura Toshnazarovna, Xusainov Abdulaziz. WONDER WOMAN OR TRUE STORY OF MODERN RECORD OF THE GREATEST WRITES OF OUR TIME.....	111
Djumayeva Gulnora Zokirovna. “THE LAW AND THE LADY” WRITTEN IN THE GENRE OF “LADIES’ ROMANCE” BY WILKIE COLLINS	114
Jabbarova Malohat Hamdamovna. A DESCRIPTION OF THE ARTISTIC IMAGE OF THE WORKS OF GUY DE MOPASSAN AND ABDULLAH QADIRI.....	117
Khaitova Gulshan Bahodirovna. PROBLEMS OF TRANSLATION OF TERMS RELATED TO MELIORATION AND AGRICULTURE IN ABSTRACTS.....	119
Hayotova Dilafro`z Zoyirovna. NEMIS VA O`ZBEK TILLARIDA “VATAN” KONSEPTINING LINGVOKULTUROLOGIK TALQINI VA TADQIQI.....	121
Ruzmetova Ozoda Alimovna. МАТЕМАТИК ТЕРМИНЛАР ШАКЛЛАНИШИДА ЛЕКСИК ДЕРИВАТСИЯНИНГ О`РНИ.....	126